

2. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Красавский Н. А. – Волгоград: Перемена, 2001. – 495 с.
3. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Крейдлин Г. Е. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 581 с.
4. Солощук Л. В. Принцип субординативної взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації / Л. В. Солощук // Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Каразінські читання: Людина, Мова, Комунікація». – Х., 2005. – С. 175 – 177.
5. Шаховский В. И. Когнитивные ресурсы эмоциональной языковой личности / В. И. Шаховский // Языковая личность: проблемы когниции и коммуникации. – Волгоград: Колледж, 2001. – С. 11 – 16.
6. Goddard C. Discourse and Culture / C. Goddard, A. Wierzbicka // Teun A. Van Dijk (ed.) Discourse as Social Interaction. – The Hague: Mouton, 1997. – P. 231 – 257.
7. Knapp M. L. Nonverbal Communication in Human Interaction / M. L. Knapp, J. Hall. – N.Y.: Harcourt Brace College Publishers, 1997. – 482 p.
8. Pocheptsov G. Pragmoproxemics / G. Pocheptsov // Pragmatics and Beyond. – Kharkiv, 2001. – P. 60 – 61.
9. Seryakova I. Magic of Nonverbal Communication / Seryakova I. – Kyiv: KNLU, 2004. – 95 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. Clancy T. The Cardinal of the Kremlin. – N.Y.: Berkley Books, 1989. – 547 p.
11. Inchbald P. Short Break in Venice. – N.Y.: Doubleday & co for the Crime Club, Garden City, 1983. – 176 p.
12. Koch E.I. Murder on 34th Street. – N.Y.: Kensington publishing corporation, 1998. – 288 p.
13. Price E. New Moon Rising. – New Jersey: Spire Books, 1972. – 312 p.
14. Wayne J. The Outsider's Redemption. – Harlequin, 2000. – 250 p.
15. Whitley H. Time of Your Life. – N.Y.: Zebra Books, Kensington Publishing Corporation, 2000. – 179 p.

Попова М. П.
(Чернівці)

СПОЛУЧУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРИКМЕТНИКІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Статтю присвячено розгляду окремих властивостей сполучуваності прикметників лексико-семантичного поля позитивної оцінки на матеріалі середньовірхньонімецької мови. З-поміж основних параметрів досліджено широту, селективність та інтенсивність сполучуваності.

Статья посвящена рассмотрению отдельных свойств сочетаемости прилагательных лексико-семантического поля положительной оценки на материале средневерхненемецкого языка. Среди основных параметров исследованы широта, селективность и интенсивность сочетаемости.

The article deals with certain characteristics of compatibility of adjectives of lexico-semantic field of positive valuation on the basis of Middle English German texts. Among main parameters range, selectivity and intensity of compatibility are examined.

Установлення сполучуваності лексичних одиниць разом із урахуванням предметної та понятійної дійсності можна вважати об'єктивним критерієм визначення семантики слова. Проте, фіксуючи вживання слова з певним класом або підкласом слів, варто звернути увагу також на окремі властивості сполучуваності досліджуваних слів.

Об'єктом дослідження слугують прикметники загальної позитивної оцінки в середньовірхньонімецькій (далі – свн.) мові, які розглядаємо як елементи лексико-семантичного поля (далі – ЛСП).

Метою статті є опис сполучувальних властивостей прикметників ЛСП позитивної оцінки свн. мови, основними з-поміж яких вважають широту, селективність та інтенсивність сполучуваності. Поєднання статистичних методів дослідження із загальнолігвістичними надають результатам діахронічного дослідження обґрунтованості та об'єктивності.

Широта сполучуваності. Не можна не погодитися з С.Г. Бережаном, що лексичні одиниці, на відміну від одиниць інших мовних рівнів, залишають за собою надзвичайно широку свободу актуалізації в мовленні [2, с. 20]. Однак на потенційну свободу актуалізації слова в процесі мовлення накладаються певні обмеження, а саме відповідність сполучення загальному поняттєвому смислу та граматичним мовним правилам. За умови дотримання цих вимог сполучення слів вважають коректним [7, с. 163].

Виміряти ступінь свободи сполучуваності слова з певним колом контекстуальних партнерів можна за допомогою статистичного параметра під назвою широта сполучуваності. Її показник

становить частку від ділення числа заповнених вертикальних клітинок сполучуваності окремого прикметника з підкласами іменників на число максимально можливих (у нашому випадку 19). Дані щодо сполучуваності окремих атрибутів позитивної оцінки свн. мови одержуємо із загальної таблиці сполучуваності прикметників ЛСП позитивної оцінки свн. мови з підкласами іменників, яку містить наше попереднє дослідження [9].

Максимальний показник широти сполучуваності дорівнює 1, коли лексема вживається в контексті з усіма виокремленими підкласами іменників. Мінімальний показник – індивідуальна характеристика, оскільки окреме слово може сполучатися всього з декількома або навіть із одним контекстуальним набором.

Результати обчислення широти сполучуваності для 22 найчастотніших прикметників ЛСП позитивної оцінки свн. мови наведено в таблиці 1, де представлені деякі кількісні показники досліджуваних лексичних одиниць.

Як видно з таблиці, найширший діапазон комбінаційних можливостей (1,0–0,79) демонструють найчастотніші прикметники ядерної зони *güt* (1,0), *süeze* (0,95), *schaen* (0,89), *liep* (0,84), *wert* (0,79). Домінантна лексема *güt* допускає сполучуваність з усіма 19 підкласами іменників, реалізуючись тим самим у повному семантичному обсязі. З. Вендлер у своєму дослідженні слова “good” зазначає, що сфера вживання цього прикметника виключно широка і що в цьому полягає його унікальність [4, с. 549].

Попри те не можна стверджувати, що найменш частотні лексичні одиниці демонструють найменшу широту сполучуваності. Так, у прикметників *wunneclich* (54) і *märe* (52), двічі менших за кількістю слововживань порівняно з свн. *hër* (112), фіксуємо однаковий показник широти сполучуваності – 0,68. Припускаємо, що на розмах сполучувальних можливостей, окрім частоти слововживань, впливають також деякі інші чинники.

Обчислимо показник середньої широти сполучуваності. Максимальна кількість сполучень 22 прикметників із 19 підкласами іменників дорівнює $22 \times 19 = 418$. Реально заповнених клітинок таблиці сполучуваності нараховано 270 [9]. Середню широту сполучуваності обчислюємо таким чином: $270 \div 418 = 0,66$. Широту, вищу від середньої, фіксуємо у свн. *güt*, *süeze*, *schaen*, *liep*, *wert*, *rich*, *edel*, *hër*, *hërlich*, *minneclich*, *wunneclich* і *märe*.

Таблиця 1

Кількісні характеристики прикметників ЛСП позитивної оцінки середньовісній німецької мови

Прикметник	Частота слововживань	Широта сполучуваності	Селективність сполучуваності
<i>güt</i>	936	1,0	0
<i>schoen</i>	389	0,89	0,11
<i>liep</i>	365	0,84	0,16
<i>süeze</i>	271	0,95	0,05
<i>wert</i>	267	0,79	0,21
<i>rich</i>	229	0,74	0,26
<i>edel</i>	219	0,74	0,26
<i>hër</i>	112	0,68	0,32
<i>licht</i>	108	0,53	0,47
<i>hërlich</i>	104	0,74	0,26
<i>klâr</i>	82	0,37	0,63
<i>sælic</i>	81	0,47	0,53
<i>minneclich</i>	69	0,68	0,32
<i>stolz</i>	67	0,32	0,68
<i>wunderlich</i>	64	0,63	0,37
<i>hübsch</i>	61	0,58	0,42
<i>rein</i>	57	0,63	0,37
<i>wunneclich</i>	54	0,68	0,32
<i>märe</i>	52	0,68	0,32
<i>tiur</i>	51	0,53	0,46
<i>holt</i>	43	0,47	0,53
<i>trüt</i>	40	0,26	0,74

Селективність сполучуваності. Селективність або, інакше кажучи, вибірковість сполучуваності вважають параметром, оберненим до широти сполучуваності. Показник селективності сполучуваності вказує на ступінь обмеженості у виборі досліджуваними словами контекстуальних

наборів. Обмеження на сполучуваність – “це умови вибору слова для висловлення заданого смислу за наявності альтернативних рішень” [1, с. 85.]. Обмеження накладаються на кожне окреме слово його функціональними показниками, тобто його звичним уживанням [5, с. 90].

Селективність сполучуваності може бути зумовлена такими чинниками, як невисока частота вживання слова або ж специфіка його вживання в певному контексті, тобто так зване селекційне обмеження [6, с. 147]. Цей параметр іноді особливо важливий для діахронічних робіт, тому що вказує на здатність слова вступати в контекстуальний “контакт” із певним / певними підкласами слів, що дає змогу дійти висновків стосовно його семантики.

Незаповнені клітинки таблиці сполучуваності [9] свідчать про відсутність контекстуальних сполук прикметників позитивної оцінки свн. мови з певними підкласами іменників. Обчислимо показник селективності сполучуваності для окремих прикметників, а також визначимо середню селективність сполучуваності. Якщо широта та селективність – обернені параметри, середня селективність сполучуваності дорівнює $1-0,66=0,34$, де 1 – сума показників середньої широти та селективності сполучуваності, $0,66$ – показник середньої широти сполучуваності. Отже, найменша вибірковість характеризує прикметники позитивної оцінки свн. мови, у яких зафіксовано найбільший розмах сполучувальних можливостей. Найвища селективність, за результатами розрахунків, у свн. *trüt* (0,74), *stolz* (0,68), *klâr* (0,63), *sælic* (0,53), *holt* (0,53). У кожному із зазначених випадків важливе те, що вибірковість сполучуваності цих одиниць пов’язана з наданням переваги якомусь окремому чи кільком контекстуальним наборам. Наприклад, 75% сполук *trüt* (30 із 40 вживань) припадають на іменники підкласу “Люди (загальні назви)”; *stolz* реалізовує 91% своїх комбінацій у сумі з трьома підкласами іменників: “Власні назви, імена” (27 із 67), “Люди (загальні назви)” (18 із 67), “Соціальний стан, професія” (16 із 67); 40 із 82 слововживань (48%) лексеми *klâr* і 67% сполук свн. *sælic* маркують людину (загальні назви).

Отже, вузьке коло контекстуальних партнерів залежить не стільки від низької частоти вживання одиниці, скільки від специфікації її значення, яка проявляється в певному / певних контекстуальних наборах.

Інтенсивність сполучуваності. Характер поєднання слів у словосполучення та ступінь їхньої зв’язаності в межах синтагми допомагає встановити статистичний параметр під назвою інтенсивність сполучуваності. Чисельний показник цього параметра виражений величиною коефіцієнтів спряженості K (коефіцієнта Чупрова) або Φ (коефіцієнта Бернуллі), які супроводжують обчислення критерію χ^2 [9]. Що вищий коефіцієнт взаємної спряженості, то тісніший зв’язок слів, поєднаних у словосполучення. Інтенсивність сполучуваності має градуйований характер. Визначення інтенсивності сполучуваності допомагає диференціювати змінний і стійкий контексти в сполученні компонентів двочленної синтагми [3]. Якщо змінний контекст передбачає вільне варіювання у виборі синтагматичних партнерів, стійкий контекст указує на існування між компонентами словосполучення сталого або фразеологічного зв’язку.

У ході дослідження синтагматичних зв’язків прикметників позитивної оцінки свн. мови помічено тенденцію до послаблення інтенсивності сполучуваності з однаковими підкласами іменників, порівняно з їхніми давньоверхньонімецькими (далі – двн.) відповідниками. Як двн. *skōni*, так і свн. *schæn* утворюють не випадкову контекстуальну сполуку з підкласом іменників „Зовнішність людини” з такими показниками: $\chi^2=25,35$, $K=0,19$ для двн. мови [8] і $\chi^2=29,66$, $K=0,09$ [9] для свн. мови. Аналогічно [двн. *guot*] і [свн. *gût*] + [підклас іменників „Соціальний стан, професія”]: $\chi^2=12,89$, $K=0,14$ [8] і відповідно $\chi^2=36,24$, $K=0,09$ [9], а також [двн. *skōni*] і [свн. *schæn*] + [підклас „Місце перебування”]: $\chi^2=5,0$, $K=0,09$ [8] і $\chi^2=10,80$, $K=0,05$ [9].

Отже, найвища широта сполучуваності властива найчастотнішим ядерним елементам ЛСП прикметників позитивної оцінки свн. мови. Максимальний розмах сполучуваності з усіма 19 підкласами іменників фіксуємо у домінанти ЛСП – лексеми *gût*. Разом із частотою слововживань на показник широти сполучуваності впливають деякі інші чинники. Селективність або вибірковість сполучуваності прикметників позитивної оцінки свн. мови пов’язана не тільки з невисокою кількістю їх слововживань, але й із селекційним обмеженням лексичних одиниць, коли переважну більшість своїх сполук слово утворює з одним або кількома підкласами іменників. Щодо інтенсивності сполучуваності, спостерігаємо тенденцію до її послаблення у свн. мові порівняно з двн. мовою в межах однакових сполук.

У перспективі доцільним видається встановити взаємний вплив одних статистичних параметрів на інші.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Арутюнова Н. Д. – М. : Наука, 1976. – 381 с.
2. Бережан С. Г. Тождественные слова в языке и отождествление слов в речи (К вопросу о двойственности объекта лексикологии) / С. Г. Бережан // Актуальные проблемы лексикологии : лингв. конф. [„Слово в языке, речи и тексте“], (Новосибирск 7-8 мая 1974 г.) : тезисы докл. – Новосибирск : НГУ, 1974. – С. 20–22.
3. Бистрова Л. В. Вивчення синтагматичних зв'язків слів за допомогою статистичних методів / Л. В. Бистрова // Мовознавство. – 1978. – № 4. – С. 44–47.
4. Вендлер З. О слове good / Зено Вендлер // Новое в зарубежной лингвистике : Лингвистическая семантика ; [общ. ред. и вступ. ст. В. А. Звегинцева]. – 1981. – Вып. X. – С. 531–554.
5. Гальперин И. Р. Избранные труды / Гальперин И. Р. – М. : Высш. шк., 2005. – 255 с.
6. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : учебник / Кобозева И. М. – [4-ое изд.]. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2009. – 352 с.
7. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Колшанский Г. В. – М. : Наука, 1975. – 232 с.
8. Попова М. Параметри сполучуваності прикметників оцінки давньоверхньонімецької мови з підкласами іменників / Марія Попова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В. В. – Чернівці : Рута, 2004. – Вип. 206–207 : Германська філологія. – С. 84–97.
9. Попова М. Семантичне поле прикметників позитивної оцінки середньовісньонімецької мови / Марія Попова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В. В. – Чернівці : Рута, 2006. – Вип. 319–320 : Германська філологія. – С. 31–46.

Попова О. В.
(Суми)

МОВЛЕННЄВА АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОСТІ

У статті досліджується процес продукування мовлення та місце емоційності у ньому, беручи до уваги різні течії психолінгвістики. За допомогою ілюстративного матеріалу вивчається образна мовленнєва реалізація емоційної інтенції адресанта.

В статье исследуется процесс формирования речи и место эмоциональности в нем, принимая во внимание разные течения психолингвистики. С помощью иллюстративного материала изучается образная речевая реализация эмоциональной интенции адресанта.

The article researches the process of speech producing and the place of emotionality within it, taking into account different trends of psycholinguistics. By means of illustrative material it gives the commentary of expressive speech realization of sender's emotional charge.

На сучасному етапі розвитку все більших обертів набирає комунікативна лінгвістика, яка поєднує лінгвістичні знання та результати досліджень з психологією, філософією, культурологією, історією та ін. Беручи до уваги даний фактор, досконале вивчення різних аспектів комунікативної лінгвістики потребує залучення знань різних сфер науки та людської діяльності, що дозволить все-сторонньо дослідити процес комунікації, розрахований на діалогічне порозуміння індивідів у співвідношенні з нормами мови, узусу, культури та соціуму в цілому.

Стаття має на меті дослідити складову комунікативної лінгвістики – процес продукування мовлення та місце емотивного фактору у ньому. Зважаючи на даний аспект, предметом статті виступає процес продукування мовлення та варіанти реалізації емотивності у ньому, а об'єктом є мовлення як складова комунікації. Актуальність дослідження зумовлено загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій до вивчення мови в дії, до з'ясування різних прагматичних аспектів мовленнєвої комунікації. Конкретним завданням даного дослідження є здійснення психолінгвістичного аналізу процесу продукування мовленнєвого акту та його практичне підтвердження за допомогою прикладів емоційного типу комунікації. Серед провідних психолінгвістів, які присвятили себе дослідженню даного питання, можна назвати таких вчених, як: Серль Дж., Виготський Л.С., Виноградов В.В., Хомський Н., Міллер Дж., Леонтьев О.О., Шаховський В.І., Данеш Фр., Бейкер Л.Л., Селіванова О.О., Жинкін Н.І. та ін..

Дослідження комунікативної лінгвістики виявиться неповним, якщо не врахувати емотивного типу комунікації. Під емоціями розуміють особливу форму ставлення людини до явищ дійсності, що зумовлено їх відповідністю або невідповідністю до потреб людини [7]. Абсолютно